

MỘT SỐ YẾU TỐ ẢNH HƯỞNG TỚI SỰ TƯƠNG TÁC GIỮA CHA MẸ VÀ CON CÁI

Lê Minh Nguyệt

Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

1. Đặt vấn đề

Tuổi thiếu niên là giai đoạn phát triển quá độ từ trẻ em sang người lớn. Diễn biến tâm lý của lứa tuổi này hết sức phức tạp, trong đó ý thức và tự ý thức của các em rất phát triển. Ngoài hoạt động học tập thì hoạt động chủ đạo của thiếu niên là giao tiếp với bạn bè, với người lớn. Trong quá trình đó đã tạo ra sự tương tác xã hội, một trong những động lực quan trọng tạo ra sự phát triển tâm lý, nhân cách con người.

Trong rất nhiều mối tương tác xã hội thì tương tác giữa cha mẹ với con tuổi thiếu niên có vai trò hết sức quan trọng. Bởi vì gia đình là môi trường xã hội gần gũi nhất với đứa trẻ trong đó cha, mẹ là những người đại diện cho văn hóa xã hội thường xuyên tác động vào các con.

Thực tế cho thấy, sự tương tác giữa cha mẹ với con ở tuổi thiếu niên diễn ra rất phức tạp, chứa đựng nhiều nguy cơ xung đột, do bị tác động bởi nhiều yếu tố. Mức độ ảnh hưởng của mỗi yếu tố đến quá trình tương tác giữa cha, mẹ và con cái cũng khác nhau.

Chính vì vậy, việc tìm hiểu mức độ ảnh hưởng của các yếu tố tới quá trình tương tác giữa cha mẹ với con tuổi thiếu niên là quan trọng và cần thiết. Trên cơ sở đó, các bậc cha mẹ, các nhà giáo dục có thêm căn cứ khoa học để tiến hành giáo dục các em hiệu quả hơn.

2. Nội dung, phương pháp và khách thể nghiên cứu

Nội dung nghiên cứu được tập trung vào hai vấn đề: Sự tương tác giữa cha mẹ với con và mức độ ảnh hưởng của một số yếu tố tới sự tương tác giữa cha mẹ với con tuổi thiếu niên.

Tìm hiểu các vấn đề trên, chúng tôi đã tiến hành nghiên cứu vào năm học 2006-2007 trên mẫu khách thể như sau:

+ 182 học sinh thuộc trường THCS Lý Tự Trọng – Tp. Thanh Hóa,

- + 106 học sinh thuộc trường THCS Thượng Cát – Từ Liêm – Hà Nội,
- + 288 cặp cha, mẹ của những em học sinh nói trên.

Việc đánh giá mức độ tương tác giữa cha mẹ với con cũng như mức độ ảnh hưởng của các yếu tố được lượng hoá bằng điểm số với các mức sau:

- Về mức độ tương tác: Tương tác tốt: mức 5: 5 điểm; Tương tác tương đối tốt: mức 4: 4 điểm; Tương tác trung bình: mức 3: 3 điểm; Tương tác kém: mức 2: 2 điểm; Tương tác yếu: mức 1: 1 điểm;

- Về mức độ ảnh hưởng của các yếu tố tới sự tương tác giữa cha, mẹ với con tuổi thiếu niên: ảnh hưởng rất lớn: Mức 5: 5 điểm ; ảnh hưởng tương đối lớn : Mức 4: 4 điểm ; ảnh hưởng ở mức trung bình: Mức 3: 3 điểm ; ảnh hưởng không đáng kể: Mức 2: 2 điểm ; ảnh hưởng rất ít: Mức 1: 1 điểm,

Dưới đây là một số kết quả nghiên cứu về hai vấn đề trên

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Mức độ tương tác giữa cha mẹ với con tuổi thiếu niên

Việc đánh giá mức độ tương tác giữa cha, mẹ với con được tổng hợp trên 5 khía cạnh: tần số tương tác, nhu cầu tương tác, mức độ hiểu biết của cha mẹ và của con, sự tương hợp tâm lý và kỹ năng tương tác giữa cha mẹ với con và ngược lại. Kết quả khảo sát các khía cạnh trên trong quá trình tương tác giữa các khách thể được tập hợp trong bảng 1.

Bảng 1: Mức độ tương tác giữa cha mẹ với con tuổi thiếu niên

Các mức độ tương tác		Các chiều tương tác (n= 288)			
		Mẹ - con	Con - mẹ	Cha - con	Con - cha
Điểm tương tác		2,30	2,28	2,29	2,24
Phân mức (%)	Mức 1	1,12	2,8	2,5	4,3
	Mức 2	24,2	29,8	26,5	30,5
	Mức 3	33,3	35,5	31,7	35,5
	Mức 4	22,6	19,6	23,7	19,2
	Mức 5	18,6	8,2	15,5	7,4

Tổng hợp các khía cạnh tương tác được nghiên cứu trên các cặp mẹ - con và cha - con của 288 gia đình đã cho thấy sự tương tác giữa mẹ với con và cha với con tuổi thiếu niên đạt mức trung bình. Điều này thể hiện qua điểm số tương tác ở mức từ 2,24 đến 2,30 / 5 và tỉ lệ % số cặp tương tác mẹ - con, cha - con ở

mức 1 (thấp nhất) chiếm tỉ lệ không đáng kể, nhưng số cặp tương tác ở mức 5 (mức cao nhất) cũng không nhiều, mà chủ yếu ở các mức 2, 3 và 4. Trong các chiều tác động thì sự tác động từ phía cha và mẹ tới con, nhất là từ phía người mẹ có phần lớn hơn so với chiều từ con tới cha, mẹ. Các kết quả khảo sát cũng cho thấy mối tương tác mẹ - con gắn kết hơn so với mối tương tác cha - con, mà ở đó, sự tác động từ phía người con đến cha ở mức thấp nhất so với các chiều tác động khác.

Trong các thành phần của sự tương tác giữa cha mẹ với con nhu cầu tương tác của con đối với cha, mẹ thấp hơn so với nhu cầu tương tác của cha, mẹ, đặc biệt là ở các em học sinh cuối cấp trung học cơ sở (lớp 8, lớp 9). Biểu hiện, số cha và mẹ có nhu cầu tương tác với con ở mức 4 và 5 (mức cao) lớn hơn nhiều so với số các con có mức tương ứng (57,56% số người cha, 55,4% số người mẹ so với 41.7% số người con). Hơn nữa, nhu cầu tương tác với cha, mẹ giảm dần theo lớp học (tương ứng với tuổi) từ lớp 6 đến lớp 9 (55,1% ở lớp 6, 47,2% ở lớp 7, 34,6% ở lớp 8 và 29,9% ở lớp 9 có nhu cầu tương tác ở mức cao). Điều này, một mặt phản ánh xu thế thoát ly khỏi bố mẹ của tuổi thiếu niên, mặt khác, cảnh báo các bậc cha mẹ trong việc quan tâm tới nhu cầu giao tiếp của con đối với cha mẹ và với bạn ngang hàng để từ đó có biện pháp hỗ trợ các em.

3.2. Ảnh hưởng của các yếu tố chủ quan và khách quan tới quá trình tương tác giữa cha mẹ với con

Các yếu tố chủ quan và khách quan được xét đến trong nghiên cứu này là thời gian dành cho sự tương tác; truyền thống và quy mô gia đình; trình độ học vấn của cha, mẹ; tính cách, cá tính của cha, mẹ và con.

Kết quả nghiên cứu mức độ ảnh hưởng của các yếu tố trên đến sự tương tác giữa cha mẹ với con được mô tả trong bảng 2 và bảng 3:

Bảng 2: Mức độ ảnh hưởng của các yếu tố đến cha, mẹ

Các yếu tố	Điểm số ảnh hưởng		Phân phối các mức ảnh hưởng (%) n= 288									
			Mức 1		Mức 2		Mức 3		Mức 4		Mức 5	
	Cha	Mẹ	Cha	Mẹ	Cha	Mẹ	Cha	Mẹ	Cha	Mẹ	Cha	Mẹ
Yếu tố thời gian	3,7	3,6	3,47	5,21	5,90	6,25	34,0	32,64	30,2	31,25	26,3	24,65
Yếu tố tính cách	3,5	3,5	6,25	7,29	7,99	9,38	34,3	28,47	27,4	28,12	23,9	26,74
Truyền thống gia đình	3,2	3,0	10,4	12,15	14,9	16,30	33,6	38,19	23,9	21,86	17,0	11,46
Quy mô gia đình	3,4	3,4	7,99	6,60	12,1	7,99	32,2	34,38	26,0	27,08	21,5	23,95
Trình độ học vấn	2,9	2,8	13,8	16,32	19,4	18,06	31,2	40,97	25,0	14,93	10,4	9,72

Bảng 3: Mức độ ảnh hưởng của các yếu tố đến con trong quá trình tương tác

T T	Các yếu tố	Điểm số ảnh hưởng	Phân phối các mức ảnh hưởng (%) n = 288				
			Mức 1	Mức 2	Mức 3	Mức 4	Mức 5
	Yếu tố thời gian	3,5	5,21	7,64	36,11	26,73	24,31
	Yếu tố tính cách	3,7	3,47	5,21	35,76	27,43	28,13
	Truyền thống gia đình	3,1	10,07	12,85	43,05	16,32	17,71
	Quy mô gia đình	3,6	4,17	7,29	37,50	25,00	26,04
	Trình độ học vấn	2,9	15,63	18,40	37,85	14,93	13,19

Không có sự khác biệt đáng kể giữa người cha và mẹ về các yếu tố tác động đến sự tương tác với con. Nhìn chung, các yếu tố chủ quan và khách quan được xem xét đều có ảnh hưởng mạnh tới sự tác động của cha, mẹ. Biểu hiện qua điểm trung bình mức độ ảnh hưởng của hầu hết các yếu tố đều > 3,0/5 điểm. Trong đó các yếu tố về thời gian và quy mô gia đình là các yếu tố có ảnh hưởng mạnh tới sự tương tác của cha, mẹ tới con. Nhiều bậc cha mẹ được khảo sát phàn nàn về sự eo hẹp thời gian để trò chuyện với con, hoặc phải làm việc nhiều, mệt mỏi dẫn đến giảm sự quan tâm tới con. Các câu nói: “Công việc của tôi rất bận, hầu như cả ngày không gặp con, sáng ra tôi đi làm vào lúc cháu chưa ngủ dậy, tối về rất muộn cháu đã đi ngủ rồi ...” hoặc “Đồng lương của hai vợ chồng tôi quá thấp, không đủ để đảm bảo cuộc sống gia đình được, mặc dù chúng tôi rất quan tâm và thương yêu con... nhưng quỹ thời gian của chúng tôi quá hạn hẹp. Thường khi trở về nhà, chúng tôi đã quá mệt mỏi, còn sức đâu mà có thể hồi han việc sinh hoạt, học tập của con nữa. Mặc dù nhiều khi tôi biết là mình ít trò chuyện, tâm sự với con ...”. Sự khác biệt về tính cách giữa cha với con hoặc mẹ với con cũng ảnh hưởng lớn, là rào cản đối với sự tương tác. Nhiều bậc cha mẹ ý thức được sự thay đổi tâm lý của con mình trong giai đoạn tuổi thiếu niên và coi đó là yếu tố ảnh hưởng mạnh đến sự tương tác của mình với con. “Cháu bước vào tuổi thiếu niên, tính nết thay đổi hẳn, tôi nói gì cháu cũng không nghe, cứ tự tiện làm theo ý mình, nên nhiều lúc tôi chán chả muốn nói gì với con nữa...”.

Đối với trẻ em, về cơ bản, mức độ ảnh hưởng của các yếu tố đến quá trình tương tác với cha, mẹ tương ứng với mức độ ảnh hưởng tới cha, mẹ. Trong đó, yếu tố thời gian, tính cách của các thành viên trong gia đình và quy mô gia đình là các yếu tố tác động mạnh tới sự tương tác với cha, mẹ. Điều này thể hiện qua điểm trung bình (> 3,5/5 điểm) và qua phân phối các mức ảnh hưởng mạnh (mức 4 và 5) chiếm tỉ lệ cao. Tuy nhiên, có một khác biệt đáng chú ý giữa khó

khăn đối với con và đối với cha mẹ là ảnh hưởng của yếu tố tính cách cá nhân. Đối với người con, đây là yếu tố ảnh hưởng lớn nhất tới sự tương tác giữa mình với cha, mẹ. Nhiều trẻ em cho rằng các bậc cha mẹ hay thổi phồng hoặc không thông cảm, chia sẻ với con khi con mắc khuyết điểm: “Mẹ cháu là người nói nhiều, có bé xé ra to, cháu không thích tiếp xúc, nói chuyện tâm sự với mẹ một điều gì, đặc biệt là chuyện quan hệ bạn bè của cháu...”, hoặc “Khi cháu mắc khuyết điểm nhỏ là bố cháu đều nổi nóng lên ngay, cháu có giải thích gì bố cháu cũng không nghe, cho là hỗn láo, cãi lại, rồi bố cháu lại kể lể ngày xưa tao thế này tao thế kia... Cháu không hợp với tính của bố, cháu không thích ở gần bố...”. Tiếp sau yếu tố tính cách tâm lý là yếu tố thời gian. Cũng giống sự đánh giá của cha, mẹ mình, nhiều trẻ em cho rằng do bận công việc nên cha, mẹ ít có điều kiện gặp gỡ và trò chuyện để thoả mãn nhu cầu của con. Các em thường phàn nàn “Cháu biết bố cháu thương yêu và quan tâm đến cháu nhưng bố cháu rất bận không có lúc nào rỗi cả. Cháu mong ước bố cháu ít bận hơn để có thời gian nói chuyện với cháu. Có những lúc cháu chỉ muốn nói chuyện với bố 5 đến 10 phút thôi cũng không được. Có bao giờ bố cháu dành thời gian cho cháu đâu, cháu cứ lại gần định hỏi chuyện bố cháu lại nói “Tránh ra con, bố đang bận, để bố làm xong việc đã ...” rồi bố cháu lại “chúi mũi” vào cái máy tính ...”.

Một điều đáng lưu ý khác là cả về phía cha, mẹ và con, yếu tố trình độ học vấn của cha, mẹ tuy có ảnh hưởng tới sự tương tác giữa cha mẹ với con, nhưng mức ảnh hưởng thấp nhất trong số các yếu tố được khảo sát. Nói cách khác, cả cha, mẹ và con không coi yếu tố trình độ học vấn của cha mẹ là khó khăn chính, ngăn cản sự tương tác của mình.

4. Kết luận

Từ những kết quả nghiên cứu thu được nói trên chúng tôi rút ra một số kết luận như sau:

Có sự tương tác giữa cha mẹ với con tuổi thiếu niên trong các gia đình, tuy nhiên sự tương tác này chủ yếu ở mức trung bình. Trong đó sự tác động của cha, mẹ mạnh hơn so với sự tác động ngược lại, từ phía người con. Đáng chú ý là xuất hiện xu thế giảm nhu cầu tương tác với cha, mẹ từ phía các em theo độ tuổi. Các bậc cha, mẹ cần có biện pháp để duy trì sự tương tác thường xuyên với các con.

Có rất nhiều yếu tố ảnh hưởng đến sự tương tác giữa cha, mẹ và con ở tuổi thiếu niên và mức độ ảnh hưởng của chúng là khác nhau. Trong đó, về phía cha, mẹ, yếu tố thời gian ảnh hưởng nhiều nhất đến quá trình tương tác với con. Vì vậy, cha mẹ cần giành nhiều thời gian hơn để quan tâm đến các con, nhất là con ở độ tuổi thiếu niên.

Đối với các con tuổi thiếu niên thì nguyên nhân ảnh hưởng nhiều nhất đến sự tương tác với cha mẹ là “do sự khác nhau về tính cách, cá tính”. Tức là

cha mẹ nhiều khi chưa hiểu các em và ngược lại các em cũng chưa hiểu nỗi lòng cha mẹ. Do đó, cha mẹ cần quan tâm đến nhu cầu, nguyện vọng... của các con trong quá trình tương tác.

Tài liệu tham khảo

1. Lê Thị Bùng (2001), *Giao tiếp ứng xử tuổi trăng tròn*, NXB Phụ nữ.
2. Roos Campbell (2007), *Teen cần gì ở cha mẹ?*, NXB Văn hóa Thông tin.
3. As. Makarencô (1971), *Nói chuyện về giáo dục và gia đình*, NXB Kim Đồng.
4. Phạm Hoàng Gia (1983), *Nói chuyện về lứa tuổi thiếu niên*, NXB Kim Đồng.
5. Dương Thị Diệu Hoa chủ biên (2008), *Giáo trình tâm lý học phát triển*, NXB Đại học Sư phạm.